

ДЕВЕТ ДЕЦЕНИЈА
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА
Зборник радова

Едиција
Посебна издања 58

РЕЦЕНЗЕНТИ:

др Светлана Шеатовић, научни саветник,
Институт за књижевност и уметност, Београд
др Драган Хамовић, научни саветник,
Институт за књижевност и уметност, Београд
др Небојша Лазић, редовни професор, Филозофски факултет Универзитета
у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ ОДБОР

др Владета Јанковић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд
др Роберт Ходел, редовни професор,
Универзитет у Хамбургу, Немачка, инострани члан САНУ
др Марко Недић, научни сарадник, Београд
др Јован Делић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд, редовни члан САНУ
др Радивоје Микић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд
др Михајло Пантић, редовни професор,
Филолошки факултет, Београд

др Александар Јовановић, редовни професор, Учитељски факултет, Београд

др Иван А. Чарота, редовни професор, Универзитет у Минску, Белорусија, инострани члан САНУ

др Миливој Сребро, редовни професор,
Универзитет Мишел де Монтењ, Бордо, Француска
др Љиљана Бањанин, ванредни професор,
Универзитет у Торину, Италија
др Дејан Ајдачић, редовни професор,
Универзитет у Гдањску, Пољска
др Светлана Шеатовић, научни саветник,
Институт за књижевност и уметност, Београд

ДЕВЕТ ДЕЦЕНИЈА
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА
Зборник радова

Уредили:
Бојан Јовић
Марко Аврамовић

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
БЕОГРАД, 2025.

САДРЖАЈ

Уводна реч	13
I	
Роберт Ходел ГЛАС И УСМЕНОСТ У ПИСАНОМ МЕДИЈУ КОД ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	21
Весна П. Цидилко ИМАГОЛОШКЕ СТРУКТУРЕ У ПОЕТИЦИ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	37
Милош М. Ковачевић ЈЕЗИЧКИ СТАВОВИ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	49
Александар М. Милановић ФУНКЦИЈА ПСОВКИ У ДЕЛИМА ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	63
Ана В. Наумова ИВО АНДРИЧ И ДРАГОСЛАВ МИХАИЛОВИЧ: „ГРАНИЦЫ“ В ОБРАЗАХ ПЕРСОНАЖЕЙ	79
II	
Горан Радоњић ПРИПОВИЈЕДАЊЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА – ЕЛЕМЕНТИ ПОЕТИКЕ	93

Марко Аврамовић	
АУТОПОЕТИЧКИ И МЕТАПОЕТИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ У ЗБИРЦИ ПРИПОВЕДАКА <i>ФРЕДЕ, ЛАКУ НОЋ</i> ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	111
Владислава Гордић Петковић	
ИСПОВЕДАЊЕ И БЛИСКОСТ У ПРИПОВЕДНОЈ ЗБИРЦИ <i>ФРЕДЕ, ЛАКУ НОЋ</i> ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	125
Јелена Панић Мараш	
О НЕКИМ ЖЕНСКИМ ЛИКОВИМА У ЗБИРЦИ <i>ФРЕДЕ, ЛАКУ НОЋ</i> ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	133
Валентина В. Хамовић	
МАРГИНАЛИЗОВАНИ ИДЕНТИТЕТИ	147
Мина М. Ђурић	
ЗАШТО ЈЕ МИШ У ГОСТИМА? КОМПАРАТИВНИ ПРИСТУП ПРИПОВЕЦИ „ГОСТ“ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	159
Јелена Анђелковић	
КЊИЖЕВНИ МАРИФЕТЛУЦИ ИМПЛИЦИТНОГ АУТОРА (РАЗМАТРАЊЕ НЕКИХ СПЕЦИФИЧНИХ ФУНКЦИЈА ЈЕЗИКА У ПРИПОВЕЦИ „БОГИЊЕ“ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА)	179
Милан С. Потребих	
КОМПОЗИЦИЈА ЗБИРКЕ ПРИПОВЕДАКА <i>УХВАТИ ЗВЕЗДУ ПАДАЛИЦУ</i> ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	191
Зоран Пауновић	
КОНЦЕПТ ЕПИФАНИЈЕ У ПРИПОВЕТКАМА „ПАС“ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА И „ЧОВЕК У МЛЕЧНОМ РЕСТОРАНУ“ АЛЕКСАНДРА ТИШМЕ	211
Михајло Пантић	
КАСНЕ ПРИПОВЕТКЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	221

Милица Кецојевић	
ПРИПОВЕДАЧКА КЊИГА ЈАЛОВА ЈЕСЕН	231

III

Јован Делић	
РАЗБОЈНИК НА КРСТУ ИЛИ СВЕТОСТ УЛИЧНОГ СЛЕНГА	251

Снежана М. Милосављевић Милић	
ТЕОРИЈА СКАЗА ИЗМЕЂУ ИЛУЗИЈЕ И АПОРИЈЕ – НОВО ЧИТАЊЕ РОМАНА КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	265

Сања Ђ. Мацура	
ФУНКЦИЈА ВИРТУЕЛНОГ НАРАТИВА У РОМАНУ КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	281

Марија Грујић	
НАСИЉЕ И КАЗНА У РОМАНУ КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	295

Часлав В. Николић	
ГНЕВ У РОМАНУ КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	311

Владан Бајчета	
ЂАВО ЈЕ У ДЕТАЉУ: СМИСАО ПРИКРИВЕНИХ ПОЈЕДИНОСТИ РОМАНА КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	319

Валентина Питулић	
ФОЛКЛОРНИ ПОДТЕКСТ У ПЕТРИЈИНОМ ВЕНЦУ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	337

Владимир Зорић	
ДОКТОР И ИСЦЕЛИТЕЉ: ДВА КОНЦЕПТА МЕДИЦИНЕ У РОМАНУ ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	353

Јелена Милинковић	ТЕМАТСКО-НАРАТОЛОШКЕ ПАРАЛЕЛЕ ИЗМЕЂУ РОМАНА ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА И ДЕЦА ДРАГЕ С. ЈАНКОВИЋ	371
Горан Коруновић	НАСИЉЕ И ФЕМИНИНИ ИДЕНТИТЕТ У ПЕТРИЈИНОМ ВЕНЦУ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА И ЖИВОПИСУ МАЛВИНЕ ТРИФКОВИЋ МИРКА КОВАЧА	387
Милета Аћимовић Ивков	ЗАНОС И ПАД – ЧИЗМАШИ	405
Владета Јанковић	ГОРИ МОРАВА У ОКВИРИМА МИХАИЛОВИЋЕВОГ ОПУСА	431
Ева Шперлик	ПРОШЛОСТ У „КАНЦАМА СТОГЛАВЕ АЖДАЈЕ“. РЕТРОСПЕКЦИЈА, РЕТРОТОПИЈА И СЕЋАЊЕ НА ГОЛИ ОТОК У РОМАНУ ЗЛОТВОРИ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	439
Марко Недић	ТРЕЋЕ ПРОЛЕЋЕ: КОНТЕКСТ, ПОСТУПАК, РЕЦЕПЦИЈА	455
Слађана Јаћимовић	ПРИПОВЕДАЊЕ О ПАДУ И ПОРАЗУ: ЈАЛОВИ ЈУНАК РОМАНА ТРЕЋЕ ПРОЛЕЋЕ У КОНТЕКСТУ ПОЗНЕ ПРОЗЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	467
Јана Алексић	ИДЕОЛОГИЈА И ФИКЦИЈА У ТРЕЋЕМ ПРОЛЕЋУ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА	477

IV

Бојан Јовић

УТОПИЈСКЕ ТРАДИЦИЈЕ И СИСТЕМ (САМО)ПРЕВАСПИТА(ВА)
ЊА У ГОЛООТОЧКОЈ "КЊИЖЕВНОЈ ЛЕГЕНДИ" ДРАГОСЛАВА
МИХАИЛОВИЋА 493

Јасмина Ахметагић

ТРАУМА И СВЕДОЧЕЊЕ: *ГОЛИ ОТОК* ДРАГОСЛАВА МИХАИЛО-
ВИЋА 517

Игор Перишић

У ИМЕ ЧЕГА? ИДЕОЛОШКЕ И ПОЕТИЧКЕ ОСНОВЕ ДОКУМЕН-
ТАРНЕ ПРОЗЕ *ГОЛИ ОТОК I-V* ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА 531

V

Иван А. Чарота

ВОСПРИЯТИЕ ТВОРЧЕСТВА ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЧА В
БЕЛОРУССИИ 551

Силвија Новак Бајцар

О ЈЕДНОЈ НЕМОЋИ ЧИТАЊА. РЕЦЕПЦИЈА ДЕЛА ДРАГОСЛАВА
МИХАИЛОВИЋА У ПОЉСКОЈ 567

Јустина Фудала, Дејан Ајдачић

О ПРЕВОДУ ФРАЗЕОЛОГИЗАМА ИЗ РОМАНА *КАД СУ ЦВЕТАЛЕ*
ТИКВЕ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА НА ПОЉСКИ ЈЕЗИК 579

Ален Ширца

СЛОВЕНАЧКА РЕЦЕПЦИЈА ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА 599

VI

- Јелена В. Јовановић
ТРАНСФИКЦИОНАЛНА ЧИТАЊА ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА 613
- Соња Веселиновић
КЊИЖЕВНОСТ НА МЕТАР: ЛИТЕРАТУРА КАО МЕРА (НЕ)УСПЕХА У ДРАМИ *УВОЂЕЊЕ У ПОСАО* ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА 631
- Јелена Перић
МИХАИЛОВИЋЕВЕ ДРАМЕ И ДРАМАТИЗАЦИЈЕ НА СЦЕНАМА БЕОГРАДСКИХ ПОЗОРИШТА 645
- Тања О. Ракић
КАКО СУ ЗАБОРАВЉЕНИ *ВИЈЕТНАМЦИ* ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА 655
- Моника Новаковић
УВОЂЕЊЕ У ПОСАО ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА – МУЗИКА У ТЕЛЕВИЗИЈСКОЈ АДАПТАЦИЈИ ДРАМЕ 671
- Милица Мустур, Кристијан Олах
У КЛИНЧУ СА ЕПОХОМ. КОМПАРАТИВНО ЧИТАЊЕ РОМАНА *КАД СУ ЦВЕТАЛЕ ТИКВЕ* ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА И ФИЛМА *РОКО И ЊЕГОВА БРАЋА* ЛУКИНА ВИСКОНТИЈА 681
- Ивана Кроња
ФИЛМСКЕ И ТВ АДАПТАЦИЈЕ КЊИЖЕВНОГ ДЕЛА ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА: ОД СУДБИНЕ ДО ЛИЧНОСТИ У ФИЛМОВИМА *ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ* И *ТАМО И НАТРАГ* 701
- Анђа Срдић Сребро
ЕТНОГРАФСКИ ПОГЛЕД НА ЛИК ЖЕНЕ У КЊИЖЕВНИМ И ФИЛМСКИМ ДЕЛИМА *ЛИЛИКА* И *ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ* 711

Ивана Медић

САОДНОС МУЗИКЕ, СЛИКЕ И ДРАМЕ У ФИЛМУ *ПЕТРИЈИН*
ВЕНАЦ

725

VII

Милица Ђуковић

КУЛТУРНИ ОБРАЗАЦ И НАЦИОНАЛНО СТАНОВИШТЕ У ПО-
ЛИТИЧКОЈ ЕСЕЈИСТИЦИ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА

743

Петар Р. Ристановић

ДРАГОСЛАВ МИХАИЛОВИЋ У БОРБИ ЗА СЛОБОДУ ИЗРАЖА-
ВАЊА ПОД КОМУНИСТИЧКИМ РЕЖИМОМ

755

ИНДЕКС ИМЕНА

775

Јелена МИЛИНКОВИЋ¹

(Институт за књижевност и уметност, Београд)

ТЕМАТСКО-НАРАТОЛОШКЕ ПАРАЛЕЛЕ ИЗМЕЂУ РОМАНА ПЕТРИЈИН ВЕНАЦ ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА И ДЕЦА ДРАГЕ С. ЈАНКОВИЋ

Апстракт: У раду се компаративно анализирају романи *Деца* Драге С. Јанковић (1928) и *Петријин венац* Драгослава Михаиловића (1975). Превасходно се указује на сличности између ова два дела. Полази се од наратолошких сродности, односно од коришћених техника приповедања: у оба романа се примењује техника сказа и обе наратије носе жене, уз то сељанке. Након ових почетних увида, техничке природе, приповедање обе јунакиње се контекстуализује у исповедни дискурс, а њихово причање се анализира као чин искупљења. Указивањем на тематске сличности показује се у којој мери су и Драга Јанковић и Драгослав Михаиловић приказали међуратно/послератно српско село/варош. Анализа сродних елемената ова два текста води ка предлогу ревизије, односно поетичког проширења концепта стварносне прозе. **Кључне речи:** *Деца*, *Петријин венац*, женско приповедање, сказ, исповест, сеоски живот, стварносна проза, компаративна анализа

Циљ овог рада јесте да компаративно анализира романе *Петријин венац* Драгослава Михаиловића (1975) и *Деца* Драге С. Јанковић (1928), те да представи сличности између њих и укаже на могуће књижевноисториографске и поетичке интервенције, које происходе из анализе. Иако ова два романа припадају различитим културно-историјским и поетичким контекстима и наизглед представљају вишеструко удаљене текстове, њихово поређење показује да имају низ сличности: формалне, техничко-наратолошке, тематске, на нивоу поетике простора (село, болница), у систему ликова и у другим аспектима. Анализа ће показати да сличности проистичу највећим делом из почетне приповедне ситуације, односно од одлуке ауторке и аутора ових романа да прикажу, уопштено речено, живот на селу тако што ће „дати глас“ сељанки, и тиме привилеговати женску перспективу. Приповедачице, презентерке сопствених судбина, сличних

¹ jelmilinkovic@gmail.com

позиција, атрибута и социјално-економско-образовних одлика, постављене у центар наративних структура оба романа јесу управо тачка која креира све остале паралелизме.

Положај у канону

За роман *Петријин венац* може се рећи да је канонско дело. То подразумева да је текст критички, књижевно-историјски и научно вишеструко обрађен, да је реч о роману који је део средњошколских и факултетских програма и који има на десетине издања. Његова позиција није утврђена искључиво у силабусима и у књижевно-историјским синтезама и стручно-научној јавности. Реч је о делу које је високо препознатљиво и солидно рецепирано и у популарној култури, за шта је пресудна транспозиција књижевног текста у друге медије: филм, ТВ серија, позориште. *Петријин венац* је преточен у филм 1980. године (режија Срђан Карановић), а затим је 1982. године емитована и истоимена серија на Телевизији Београд. Овај филм је Југословенска кинотека прогласила културним добром од великог значаја.² У неколико наврата у српским/југословенским позориштима играње су представе по овом тексту. Најновије постављање 2018. године је било у Атељеу 212, у режији Бобана Скерлића,³ а као монодрама овај текст је премијерно изведен и 2021. године у Театру на Брду.⁴ Недавне позоришне адаптације сведоче да је овај текст и даље жив и изазован, те да има шта да каже савременој јавности. *Петријин венац* не само да је високо канонизовано дело већ припада ауторском корпусу такође високе препознатљивости, како стручне тако и опште, јавно-културне, па и друштвено-политичке.⁵ Како би

2 <http://www.kinoteka.org.rs/srpski-igrani-filmovi-1911-1999-100-najboljih/>

3 <https://atelje212.rs/?repertoar=petrijin-venac-dragoslav-mihailovic-milamasovic-nikolic>

4 <https://nova.rs/kultura/nova-rs-na-premijeri-ovacije-za-petrijin-venac-mira-karanovic-u-suzama-foto/>. Монодраму изводи Мирјана Карановић која је играла насловну улогу у филму из 1980. године, што ову позоришну адаптацију чини и омажом филму.

5 Марко Недић наводи да је рецепција Драгослава Михаиловића интензивна и у међународној јавности: „Критичка рецепција ван наше земље, поред многих превода, такође је потврђена великим бројем студија које су о његовој прози написали познати европски слависти, од најстаријих до најмлађих. Објављено је неколико дисертација о његовим романима и приповеткама, пре годину дана, поводом превода романа *Кад су цветале тикве* на украјински језик, одржан је научни скуп у Кијеву и штампан је зборник критичких радова са скупа, допуњен накнадно укљученим критичким интерпретацијама.“ (Недић 2010: 97)

се истакао контраст с другим одабраним романом, подсетићу на то да је Драгослав Михаиловић, аутор ове књиге, вишеструко награђивани књижевник, дописни члан САНУ од 1981, а редовни од 1988. године и, како се тврди један, од највећих (живих) српских писаца. У његовом литерарном корпусу налазе се чувене књиге као што су приповетке *Фреде, лаку ноћ*, односно романи *Када су цветале тикве*, *Чизмаш*, као и вишетомна сага о Голом отоку.⁶ Његове књиге се објављују у новим издањима у издавачкој кући највеће препознатљивости и удела на српском тржишту и најраспрострањеније дистрибутивне мреже, у *Лагуни*.⁷

За разлику од овако високог нивоа препознатљивости, роман *Деца Драге Јанковић* готово је непознат, односно познат је малобројним истраживачи(ца)ма који/е се баве женском књижевношћу и културом и евентуално онима који истражују значај породица Ђорђевић/Јанковић.

Због тога је важно написати неколико речи о ауторки овог романа и о самом роману како бисмо их донекле контекстуализовали. Наиме, Драгиња – Драга Јанковић (1872–1963) је сестра етнолог Тихомира Ђорђевића и композитора, фолклористе и педагога Владимира Ђорђевића, а мајка Данице и Љубице Јанковић, првих етномузиколошкиња и кореографкиња у Србији. Роман *Деца*⁸ је једино објављено књижевно дело ове ауторке. У тренутку свог књижевног дебија Драга Јанковић је имала 56 година. У њеној рукописној заоставштини у оквиру легата сестара Јанковић⁹ чува се рукопис још једног романа *Мађица*.¹⁰ Роман

6 Бројна дела Драгослава Михаиловића имају визуелне интерпретације у виду серијализација, позоришних представа и телевизијских филмова. По роману *Кад су цветале тикве* направљена је представа, која је захваљујући забрани њеног извођења постала један од најпознатијих позоришних догађаја социјалистичке Југославије. (Југословенско драмско позориште, 1969. године, режија Боро Драшковић). Нова представа је након тога постављена 1984. године у Народном позоришту. Савремено позоришно читање овај текст је добио у Београдском драмском позоришту (2014, режија Бобан Скерлић). Роман *Чизмаш*, за који је Драгослав Михаиловић 1984. године добио НИН-ову награду, екранизован је и као серија емитован на РТС-у 2015/2016. године (режија Дејан Зечевић, сценарио Ђорђе Милосављевић).

7 https://www.laguna.rs/a1222_autor_dragoslav_mihailovic_laguna.html

8 Роман *Деца* анализирао сам у раду „Феминистичка књижевна критика у Женском покрету“ (Милинковић 2021). На делове овог рада ослањам се у даљој анализи овог романа.

9 У Народној библиотеци Србије налази се легат сестара Јанковић, где су сачувани рукописи, фотографије и друга грађа везана и за остале чланове породица Јанковић и Ђорђевић, па и за Драгу Јанковић. Легат још увек није у потпуности доступан јавности (Прелић 2014).

10 У овом необјављеном роману Драга Јанковић тематизује народна веровања и празноверице што је још једна могућа тематска паралела с текстовима Драгослава Ми-

Деца објавила је издавачка кућа С. Б. Цвијановић 1928. године. Штампан је као победнички рукопис на конкурс Уметничког одељења Министарства просвете. Захваљујући томе што је роман добио средства на конкурс Министарства, што је реч о награђеном рукопису, што га је штампала утицајна издавачка кућа каква је била С. Б. Цвијановић, те да је реч о ауторки из угледне породице интелектуалаца/ки и научника/ца, био је релативно добро критички испраћен непосредно након штампања. Критике романа су објављене у водећим часописима тог времена: *Летопис Матице српске* (Аница Ђукић),¹¹ *Мисао* (Велимир Живојиновић Massuka),¹² *Женски покрет* (Радунка Чубриловић).¹³ Међутим, након почетне солидне рецепције, овај роман остаје у корпусу тзв. заборављених романа и потиснутог наслеђа, а једино издање овог текста је из 1928. године. Оно је данас тешко доступно и у библиотечким фондовима.¹⁴ Потребно је нагласити да својом тематиком ово дело заузима готово ексклузивно место у женском роману прве половине 20. века, те да је овај обимом невелики роман и формално и тематски и стилски провокативан (в. Милинковић 2021).

Наратолошка паралела: техника сказа

Централна тачка блискости романа *Петријин венац* и романа *Деца* јесте коришћени наратолошки поступак: сказ. Сказ је формално атрактивна техника посебно за (прото)реалистичке текстове јер између осталог: „Форма сказа пружа писцу многа преимућства – као што су убедљивост, лична и локална обојеност, и извесно поверење и заинтересованост, које у свакоме буди сам појам исповести – али га у извесној мери и ограничава.“ (Јанковић 1985: 37). Ова ограничења, сматра Јанковић, тичу се махом сужавања визуре, које условљава велику пажљивост и опрез приликом писања како у видокруг, тј. говор јунака не би доспело

хаиловића. Иначе, није до краја разјашњено да ли је овај роман Драга написала заједно са ћерком Даницом или је Даница радила редактуру рукописа.

11 Ђукић, Аница, Драга С. Јанковић. „Деца“. *Летопис Матице српске*, књ. 316, св. 1 (април 1928), стр. 135–138.

12 Живојиновић Massuka, Велимир. „Једна занимљива приповетка. Драга С. Јанковић, Деца, приповетка, С. Б. Цвијановић, 1928, стр. 63“. *Мисао*, 1928, књ. 26, бр. 3–4, стр. 250–251.

13 Анђелковић Чубриловић. Радунка. 1928. „Драга С. Јанковић: Деца“, *Женски покрет* 9 (5): 2–3.

14 У Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ налази се примерак који је ауторка Драга Јанковић поклонила овој установи. На насловној страници њеним рукописом стоји написано „Универзитетској Библиотеци Драга С. Јанковић“.

нешто што ту не припада, што не може бити у оквирима сазнајних и изражајних могућности лика. Приповедање је у оба романа базирано на биографској приповести централне личности и то тако што главна јунакиња, а у оба случаја је реч о жени са села, прича ретроспективно о свом животу. Последица одабира сказа као наративне технике јесте то да је фабула у оба романа у служби лика, а мисаона нит приповедног лица представља главну окосницу дела. Овакав однос догађаја и наративне инстанце утиче на то да одабир догађаја о којима се приповеда, као и начин на који су ти догађаји повезани истичу субјективитет приповедача односно приповедачице. Различите су околности и позиције у које су локализоване нараторке одабраних романа. Миља, јунакиња романа *Деца*, приповеда у болничкој соби, а Петрија, насловна јунакиња Михаиловићевог романа, у својој кући. Обе јунакиње предосећају сопствену смрт и то је један од главних мотивационих импулса њиховог говорења. Захваљујући овако постављеном почетном мизансцену, говор јунакиња постаје кључна наратолошка тачка, чиме је обезбеђена непосредност приповедања, што је и пресудна одлика наратије засноване на сказу.

Ипак, у одабраном методу постоје разлике у ова два романа. Драга Јанковић компонује наратив модификованом техником сказа за разлику од романа *Петријин венац* где је сказ примењен доследно и потпуно. Наиме, Миља, главна јунакиња романа *Деца*, у болничкој соби, где се лечи, касније ће се испоставити, од фаталне повреде задобијене падом с мердевина непосредно након порођаја, слутећи сопствену смрт, прича о свом животу једној од жена с којом дели болничку собу. Њено приповедање се прекида, било коментарима саговорнице, било сменом дана и ноћи, било приповедањем о дешавањима у болници. Због тога је у роману *Деца* перспектива садашњости експлицитније присутна него што је то у *Петријиним венцима*, приповедање је секвенцирано, а слушатељка је видљивија него што је то Петријин саговорник. За разлику од Драгослава Михаиловића који је слушаоца Петријине судбине делимично сакрио, а у потпуности му одузео глас, Драга Јанковић је оставила видљиву посредницу, још једну приповедачицу која се приказује и оглашава на рубовима приче, у њеним оквирним деловима и паузама. Таква поставка омогућила је ауторки да представи две приче – прву, оквирну, о болничком животу, и другу, централну, Миљину животну причу, те да укрсти две временске перспективе, садашњост и прошлост. За разлику од класичног сказа који подразумева монолошку технику, у роману *Деца* Миљино приповедање је испрекидано различитим епизодама из болничког живота и дијалогизовано повременим коментарима и питањима нараторке, што доприноси динамичности приповедања, дијалогичности и слојевитости текста.

За сказ су карактеристичне две семантичке наративне равни – приповедни свет (приказани ликови, њихови поступци и представе) и свет приповедача (Ходел 2009: 164). И Петрија и Миља приповедају управо значењски двоструку причу: о свету који их окружује и о себи. Сказ позиција такође омогућава илузију да су приказани ликови и догађаји последица избора који је направила приповедач(ица), те да су због мање кохерентне наратије делом насумични или барем произвољнији него што би то било у текстовима „објективнијих“ наратолошких техника. Овој произвољности доприноси и то што приповедање није фокусирано око централне тачке заплета, која би обезбедила тзв. јединство радње, већ се кохерентност приповедања примарно заснива на јединству места (Исто). Иако одабир догађаја о којима се приповеда делује произвољно, посебно у *Петријином венцу* где приповедање на нивоу целог романа није ни доследно хронолошко, на концу читања се испоставља да су обе приповедачице попут хроничара описале конкретни вишедеценијски период у животу свог места, варошице/рударског насеља/села. И у *Петријином венцу* и у *Деци* подједнако сазнајемо и о животним судбинама приповедачица, људи који их окружују, као и судбинама њихових насеља.

Исповест

Мотивација за приповедање је слична код обе јунакиње с тим што је експлицитније изражена код Миље, него код Петрије. Такође, Миља самоиницијативно започиње своју исповест, док у Петријином случају делује да је почетна иницијатива дошла од слушаоца. Заједничко обема јунакињама јесте да имају искуство болести, да слуте сопствену смрт, те да су обе трагично усамљене.¹⁵ О мотивацији за приповедање у *Петријином венцу* Владета Јанковић пише следеће: „Док се мотиви смрти и болести у Петријином венцу често преплићу и узајамно допуњавају, мотив усамљености се јавља независно и врло је наглашен. Ово је зато што је усамљеност, у ствари, главна мука Михаиловићеве јунакиње, нешто што јој је читавог живота претило, да би је сустигло и, у тренутку када причу казује, коначно опхрвало“ (Јанковић 1985:

15 У овој усамљености Лидија Делић проналази утемељење за тврдњу да се Петрија може посматрати као јунакиња модерног доба: „Петрија левитира између традиционалног и модерног виђења света не припадајући до краја ни једном од њих, и по тој специфичној, граничној, двоструко маргиналној позицији, као и по дубокој аутентичној усамљености, она се несумњиво може посматрати као јунакиња модерног доба и модерне прозе“ (Делић 2008: 350–151). Посебно би било значајно разрадити удео мотива усамљености у роману *Деца* са становишта модерности и показати да ли је и у којој мери реч о модерној/модернистичкој прози.

29). Ипак, ове две женске самоће једнаког интензитета другачије су природе: Петрија је физички сама и то подједнако у кући колико и у исељеној и напуштеној вароши, док је Миља, иако окружена људима, сама у својој тајни. За разлику од Петрије, чији говор је превасходно крик из те усамљености, „из страшне самоће разваљеног рудника“ (Јеремић 1993: 319) и снажна социјална потреба, мотивација за приповедање у роману *Деца* смештена је у готово нагонској жељи Миље да се исповеди, и то у хришћанско-фукоовском смислу чина исповести, као чина искупљења (в. Фуко 2006). Наиме, Миља је, након што није могла да има децу с мужем, под снажним социјалним притиском који је трпела као нероткиња¹⁶ одлучила да мужу роди децу с комшијом. Ова одлука је била условљена и очекивањем околине и конкретном претњом протеривања из мужевљеве куће. Као жена дубоко инкорпорираних патријархалних вредности, Миља је сматрала да је принуђена да бира између две „срамотне“ фигуре жене – распуштенице и прељубнице. Сматрајући да је већа срамота бити „отерана“ из куће (јер се то не може сакрити), Миља се одлучује за понашање (које може бити тајно), а чији ће „резултати“ донети радост и добробит породици. Неотерана из куће, она је отерана у прељубништво. Из везе с младим комшијом Родином сопственом мужу родила је петоро деце за које је он неупитно мислио да су његова. Миља је чином рађања испунила очекивања околине, постала је пожељна и друштвено призната мајчинско-супружинска фигура, чиме је у потпуности прихваћена у мужевљевој породици. Лик Миље конципиран је као трагичан, а трагизам њене личности долази све више до изражаја како се нарација ближи крају. Од момента мужевљеве уцене, након које се одлучује за прељубу ради зачећа, па до кобног пада с мердевина, након чега доспева у болничку постељу, њен живот је обележен амбивалентним осећањима према двојници мушкараца,¹⁷ жртвовањем, ћутањем, страхом, раздирућим осећањем кривице. У овом низу догађаја, осећања и пројекција, сваки следећи поступак је постајао још једна карика тра-

16 Испоставиће се да је проблем са зачећем долазио с мужевљеве стране. Ипак, Драга Јанковић показује како се у сеоским срединама овакав сценарио није уопште разматрао: ни у једном тренутку није доведена у питање плодност (Миљиног) мужа. Уколико није могуће остварити зачеће, кривица је, према јавном мњењу, увек била на жениној страни и она је била проказана као нероткиња.

17 Велимир Живојиновић Massuka, приказујући књигу *Деца* у *Мисли*, овако описује Миљину позицију: „Она ће тако провести читав један живот између два човека, волећи обојицу, захвална једном за љубав и материнство, другом за љубав и доброту, везана за једног тајном и захвалношћу, за другог поштовањем и вечито будном свешћу о својој кривици“ (Живојиновић 1928: 250). Делимично модификован, овај исказ може се пренети и на Петријину ситуацију.

гичног низа где је грижа савести све израженија и где временом расте и постаје све присутнији и опсесивнији психолошки немир.¹⁸

У *Петријином венцу* један део мотивације приповедања лежи, такође, у жељи за исповедањем, односно за искупљењем, што је посебно видљиво у делу *Небески свирачи* где се тематизује огрешење о светитеља које је из Петријине перспективе суштински одредило њен живот с Мисом и које је „заслужно“ за његову повреду, инвалидитет те последично и за смрт. Такође, свој психосоматски бол у руци Петрија тумачи као „казну“ за прељубу коју је починила с првим мужем Добривојем и практично кроз читав роман тихо покушава да објасни како је истовремено волела и првог и другог мужа. Та осећања се коначно након Мисине смрти оваплоћују у симболичном чину качењу фотографија с оба венчања на зид собе у којој Петрија борави. Уверење да је огрешење о светитеље могуће, те да су физички болови узроковани „грешним“ радњама део је система веровања у невидљиве силе које управљају нашим животима које је код Петрије веома изражено. Фаталистичка вера у космичко-паганско-хришћанске силе, поред тога што гради читав један „етнолошки слој дела“ (Јанковић, 1985: 31) и показује шаролику народну есхатологију (Јеремић 1975, према Јанковић 1985: 69), представља меланж идеја на којима је Петрија чврсто засновала своју интерпретацију живота, како свог, тако и људи око ње. Ову позицију Лидија Делић дефинише овако: „Призма кроз коју Петрија гледа на свет саткана је од представа утемељених на митском мишљењу, али и од специфичних стереотипа традиционалне културе“ (Делић 2008: 346). Верујући да је могуће огрешити се, она истовремено верује и да је могуће искупити се, за шта је потребно предузети конкретне радње које обично прописује нека инстанца од поверења: гатара, свештеник, лекар и сл. Један део искупљења за животне грехе у Петријиној перспективи јесте и причање о њима, посебно што је добила прилику да посложи све догађаје, њихове узроке и последице, те да укрсти перспективе.

Обе јунакиње имају изражену, готово физиолошку, потребу¹⁹ да испричају/исповеде свој живот некој спољашњој инстанци како би добиле

18 Временом се Миља заљубљује у Родину и веза која је зачета с конкретним циљем постаје значајно сложенији однос који доноси обострано емотивно и сексуално узбуђење и задовољење. Временом и Родин заснива своју породицу, паралелно остајући у вези с Миљом. Обострана осећања привржености и љубави постају све снажнија и Родин се на крају романа препознаје као најбољи познавалац Миљине интиме. Тематизација Миљине истовремене (и фаталне) љубав према двојици мушкараца коју је главна јунакиња остварила и коју исповедањем покушава да објасни, такође, приближава ово остварење корпусу модернистичких романа.

19 Љубиша Јеремић овај порив за говорењем Михаиловићевих јунака, па и Петрије, препознаје као „израз насушне, судбоносне потребе да се неке обраћају и тим некако унесу ред у сопствени живот“ (Јеремић 1993: 318).

коректив/одобрење/разумевање/опроштај. За продукцију истине у западним цивилизацијама, сматра Фуко, кључан је чин исповести (Фуко 2006: 67). Анализирајући хришћански чин исповедања, Фуко закључује да се овај религијски акт временом преобликовао и уткао у само значењско тежиште других радњи какве су саслушања, лекарски прегледи, психоаналитичке терапије, аутобиографије, писма и други слични (интимистички) наративи. Због (вербалне) артикулације сопственог искуства, његовог осмишљавања, које је у исповести нужно и због ретроспекције на којој ова нарација почиња, односно временске дистанце која је уписана у чин исповедања, пошто се обично исповеда о ономе што се догодило, исповест подразумева извесну дозу аналитичности, али је превасходно чин производње знања о себи које појединац поседује, исповедањем га обликује и преноси другоме. Како је исповест у изворном значењу везана за сагрешење, за (по)грешну радњу, тај други је неко од кога се тражи опроштај и ко тај опроштај може да пружи (Исто:69). Уколико прихватимо да је у оба романа реч о чину исповедања у фукоовском смилу, исповест је у *Петријином венцу* и у *Деци* значајно коригована тиме што саговорник није надређена фигура отелотворене принуде и присиле (психијатар, свештеник, лекар, судија) у чијим рукама се налазе опроштај или казна већ у Миљином случају друга жена која слуша с наклоношћу, и заинтересовани, пажљиви, тихи, невидљиви, дискретни слушалац који пушта и подстиче Петрију да говори. Такође, захваљујући овим инстанцама, њихове приче су сачуване, јер су слушаоци представљени као посредници између јунакиња и аутора/ке романа.

Главна јунакиња

Позиција главних јунакиња у оба романа је врло сложена. Обе су неписмене сељанке, суштински практично обликоване патријархатом, и то сеоским, као његовим „најтврђим“ обликом јер: „Патријархат је снажније деловао на селу него у граду. Патријархални менталитет био је обликован и обичајима који су често имали снагу већу од закона“ (Гудац Додић 2014: 381). Животно искуство обе јунакиње је ограничено. Оне су прописаном систему вредности повиноване, пристају на правила која су успостављена и из њиховог свакодневног понашања (на пример, посвећеност и подређеност другоме: мужу, деци, породици), а превасходно из говора и начина на који анализирају сопствено место у породици и друштву видимо снажну интернализацију патријархалних, по жену опресивних ставова. Анализа Петријиног говора показала је да она о себи, као и о другим женама, говори онако како је научена да се о женама говори (в. Петровић Десница 2015). Сличан закључак може се извести и из Миљиног говора.

Међутим, деловање ове две јунакиње је посве другачије, а њихово понашање, посебно у кључним животним тренуцима, није типично патријархатом обликовано понашање жена. Ни Миља ни Петрија нису пасивне жртве својих мужева, породица или окружења.²⁰ Иза централних догађаја који покрећу радњу оба романа стоје главне јунакиње. Миља се одлучује за радикалан потез зарад породичне среће, иако је то одводи у лично незадовољство, меланхолију и на крају смрт. Ипак, захваљујући томе што узима судбину у своје руке, она представља фигуру делатне сељанке²¹ која је одлучила да пасивну позицију претвори у контролисану ситуацију, односно да буде господарица сопственог живота. У Михаиловићевом роману, пошто је реч о разрађенијој романескној структури, Петрија на више места показује своју предузимљивост и преузимање контроле над сопственим животом: запослење у кафани уместо повратка у родитељску кућу након што се нашла у безизлазној ситуацији за жену на селу, односно након што ју је први муж отерао из куће после искуства две деце смрти, удаја за Мису, спасавање живота комшиници након илегалног и нестручно изведеног абортуса и сведочење на суду тим поводом, пресељење у друго место како би се спасила Полексијевог утицаја, пут у Београд, Мисино запослење након повреде у руднику за које је она заслужна (овом иницијативом спасава мужа од алкохолизма и депресије, а себе од породичног насиља), управљање сопственим и породичним финансијама (посебно видљиво у припремању Мисине сахране) и низ других ситуација. Иза бројних крупних и ситних поступака видимо да је Петрија далеко од пасивне сељанке. Напротив, она је сељанка која ништа не жели да препусти случају, иако паганско-хришћански верује у силе и светитеље који управљају људским животима. Једна од ретких ситуација у којој се Петрија ослонила на другу особу јесте трагични порођај на почетку романа где управо због тога што је ствар препустила некоме другом, њено тек рођено дете умире. Чини се да је баш то искуство пресудно утемељило њен карактер: у свим наредним, за њен живот преломним моментима, контрола је била у њеним рукама.

Живот на селу

Користећи се представљеним наратолошким поступцима и Драгослав Михаиловић и Драга Јанковић, пре њега, дали су много ширу

20 Ово је посебно важно истаћи у случају Петрије будући да је устаљен општи дискурс о њој као жртви и мученици. Оваква слика је продукована, чини ми се, много више филмом, кога одликује значајна редукција материјала и слојева, а мање романом.

21 Лик Миље је препознат и као „нова сељанка“ и „еманиципована сељанка“ (Баћ 2015: 308, 317).

слику живота (на селу) од индивидуалних прича Петрије и Миље. Радња оба романа се дешава на фону преломних историјских и друштвено-политичких догађаја који одјекују у исповестима обе јунакиње. Читајући о животима ове две жене, добијамо увид и у епоху и сазнајемо како се велики догађаји попут ратова, друштвено-економских трансформација, природних катастрофа, смена политичких система, епидемија, одражавају на животе обичног, једва писменог човека.

Са становишта женске историја, односно феминистичких истраживања књижевности и проучавања културе жена уопште, значајно је то што и Миља и Петрија приповедају о положају жене на селу. Да напише роман о сељанки Драга Јанковић је, можемо претпоставити, била мотивисана и породичним приликама и атмосфером која је подразумева ла окружење обележено етнолошким и етнографским истраживањима. Отуда су запажања која Миља износи и слика села која се у овом обимом невеликом роману даје врло уверљиви и упечатљиви, засновани на реалним искуствима живота у руралним областима. Драгослав Михаиловић, такође, веома убедљиво и тачно приказује живот у рударским насељима источне Србије, и тим пре није занемарљива ни његова биографска везаност за део земље одакле је Петрија (Ходел 2020: е књига). Поражавајуће је што се у својој суштини и у централним тачкама Миљин живот смештен у двадесете године 20. века и живот Петрије пола века касније скоро уопште не разликују. Њихови животи су подједнако заробљени и обременени сеоским патријархатом. Ови романи представљају прилог из поља фикције ономе о чему су писале ауторке у другим жанровима 20-их и 30-их година 20. века, покушавајући да опишу живот жена на селу, те да покажу сву његову тежину и неправичност. Тема сеоског живота и положаја жена у њему била је једна од важних феминистичких тема међуратног доба. Због тога роман Драге Јанковић чини целину с низом нефикционалних текстова штампаних у тадашњој периодици, у *Женском покрету*, *Жени данас*²² и посебно у листу *Сељанка*, часопису специјализованом за живот жена на селу. Разлика између ових текстова би била у већем степену дидактичности, израженијој потреби за обликовањем еманципаторских тенденција и у отворенијој ангажованости за друштвене промене у часописним прилозима. Захваљујући фикционалном дискурсу, исте или сличне поруке су дате суптилније, а ангажман је заогрнут нарацијом о животној судбини главне јунакиње. Петријино приповедање, такође, није искључиво и *само* естетски и књижевно успело и вредно, што несумњиво јесте, њен лик није *само* један од „најуспелијих женских (и не само женских) ликова у нашој књижевности“

22 Анализу једне од паралела романа *Деца* и једног од текстова у часопису *Жена данас* понудила је Станислава Бараћ (в. Бараћ 2015: 317–318).

(Јанковић 1985: 48) већ представља сведочанство о положају и улози жена у малим сеоско-варошким срединама, у срединама где понашање, размишљања и ставови почивају на укореењеним патријархалним представама. Низ тема о којима је Петрија (про)говорила представљају важне тачке савремених историјских проучавања живота на селу у социјалистичкој Југославији. Због тога би било занимљиво упоредити на који начин Драгослав Михаиловић путем своје јунакиње освешћује одређене неуралгичне тачке, а како се о истим тим темама пише у научним студијама које се баве истим периодом у историји југословенског и српског села. Вера Гудец Додић наводи да је модернизација тешко продирала у „заостала подручја Србије“, а да су се „схватања људи најтеже мењала“, те да се свакодневни живот жене на селу у великој мери разликовао од градског живота и то не само кад је реч о „различитим пословима које су обављале“ већ су драстично другачији били и „услови у којима су живе-ле и становале, доступност школовања, услови за здравствену заштиту, другачији однос према традицији и обичајима“ (Гудец Додић 2014: 376, 377, уп. и Гудец Додић 2013 и 2015). Драгослав Михаиловић даје један пример ове диференцијације живота на линији село-град.

Општа тематска сродност романа *Деца* и *Петријин венац* додатно је обогаћена низом обрађених подтема: (сеоски) брачни живот, положај жене нероткиње (која то није), однос родитеља и деце, међугенерациске сеоске породице, смрт деце, женски рад, сујеверје и празноверице, сиромаштво и рат, инвалидитет, као и табу теме као што су абортус, женска прељуба и истовремена љубав према двојици мушкараца.

Уместо закључка: Нови стари реализам

Дело Драгослава Михаиловића представља узорито дело тзв. стварносне прозе. Марко Недић, на пример, за Михаиловића пише: „зачетник је и један од најостваренијих и најдоследнијих представника тзв. стварносне или критичке прозе (Недић 2010: 96) Мухарем Первић истиче да се поводом прозе Драгослава Михаиловића говори о померању ка „документарној, стварсној прози, о новом реализму, о супер-реализму, па чак и о магнетофонском карактеру прозе“ (Первић 1978. према Јанковић 1985: 83). И Драгослав Михаиловић и Драга Јанковић користили су технике карактеристичне за поетику реализма у новим контекстима, настојећи да прикажу специфичност животних околности маргиналних и маргинализованих група, односно ликова. Док је код Михаиловића ово обнављање реалистичких техника препознато и контекстуализовано као стварносна проза, као утицајан књижевни правац

послератне југословенске књижевности, дотле је дело Драге Јанковић остало изван тумачења и контекстуализација. Чињеница да је једно дело остало нетакнуто на полицама књижевне историје није необична. Међутим, систематично проучавање књижевности које пишу жене може да донесе увиде који обогаћују и проширују утврђене поетичке моделе, односно да укаже на другачије разумевање књижевно-историјских процеса и посебно модификација и реконцептуализација реалистичких поетика и техника. Кад би се романи, новеле и приповетке бројних ауторки, које су писале у реалистичком проседеу, укључили у разматрање приликом анализе и концептуализације књижевних система као што су реализам, социјална литература, нови реализам или стварносна проза, сваки од ових оквира обухватио би шире поље и додатно изнијансирао његове специфичности. И не само да би дошло до поетичких проширења већ би се показало да, на пример, неки од мотива, идеја, начина приказивања нису новина у књижевности и историографији која је осмишљава већ да су и раније били тематизовани. Лик Петрије може да буде добар пример. Владета Јанковић, на пример, констатује да с Петријом нестаје у литератури присутна мистификација народног сеоског бића. Он наводи како је вероватно под утицајем руске прозе у српској књижевности село и сељаштво приказивано махом идеализовано. Сеоско становништво је представљано као „тзв. народ који поседује готово мистичну способност да одолева искушењима, да се жртвује, да трпи, али и да схвата, да прашта, и, више од свега, да воли. Такви ликови се понекад постављају насупрот моћницима овога света, а некад насупрот интелектуалцима (...) једноставна народна мудрост у оквиру таквих концепција увек представља позитивну алтернативу и неку врсту свеспасавајућег лека“ (Јанковић 1985: 43). За разлику од таквих концепција, каже Јанковић даље, Петрија „нема ничега од те – негде у најдаљој основи вероватно хришћанске – идеализованости. Она пије, кућа јој не мирише најбоље, хоће да фантазира и претерује, у њој нема ничега од затуцаности и не-предузимљивости једног типа нашег човека“ (Исто: 43). Драгослав Михаиловић је свакако креирао изузетно самосвојан лик и приказао рурално-варошку средину без идеализације. Међутим, ово није први пут да се (након реалистичке прозе 19. века) село и његови становници не приказују идеализовано, односно да се село не тумачи као повлашћени простор пркоса, поноса и честитости. Уколико бисмо, на пример, читали приповетке о сеоском животу у часопису *Жена данас* или приказ сеоског живота у романима Милке Жигине (*Кајин пут*, 1934), видели бисмо да Петрија није прва јунакиња овог типа већ да се наслања на низ сељанки, варошанки, обесправљених жена, које „живе“ у литератури

које су писале ауторке од епохе реализма краја 19. века, па надаље. Уколико бисмо Петрију посматрали у овом систему ликова, добили бисмо значајна обогаћења и ње као јунакиње, али и представе коју имамо о српској књижевности уопште.

У овом раду сам показала колико сличности на различитим нивоима постоји између два наизглед потпуно удаљена текста. Чињеница да постоје изражене поетичке сродности између текстова из 1928. и 1975. године, указује на могућу допуну (и кориговање) тренутног разумевања поетике стварносне прозе, књижевног правца карактеристичног за седамдесете године 20. века, где се *Петријин венац* препознаје као „узорито“ дело. Изложена интерпретација упућује на то да је елементе ове поетике могуће пронаћи у међуратним приповедним моделима, а посебно у стваралаштву жена тог доба. Укључивање маргинализованог стваралаштва жена у академска истраживања није важно искључиво са гинокритичких позиција већ нам оно омогућава да прецизније историзујемо различите поетичке правце и моделе и укажемо на њихову динамичност, разноврсност и међусобне везе у дијахронијској перспективи.

ИЗВОРИ:

Јанковић С. Драга. 1928. *Деца*. Београд: С. Б. Цвијановић
 Михаиловић Драгослав. 2016. *Петријин венац*. Београд: Лагуна

ЛИТЕРАТУРА:

- Анђелковић Чубриловић, Радунка. 1928. „Драга С. Јанковић: Деца“, *Женски покрет* 9 (5): 2–3.
- Бараћ, Станислава. 2015. *Феминистичка контрајавност: жанр женског портрета у српској периодици 1920–1941*. Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Делић Лидија. 2008. „Петрија на двострукој периферији“. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 56 (1): 341–351.
- Гудац Додић Вера. 2013. „Портрет жене на селу у Србији у доба социјализма“ *Токови историје*, 1: 153–171.
- 2014. „Простор као судбина: живот женског становништва у градским и сеоским насељима у Србији током друге половине 20. века“,

- Историја и географија: сусрети и прожимања*, ур. Софија Божић, Београд, Институт за новију историју Србије, 375–386.
- 2015. „Преплитање патријархалности и модерности: утицај политичких и друштвених промена на живот жене у Србији током друге половине 20. века“, *Традиција и трансформација, политичке и друштвене промене у Србији и Југославији у 20. веку*, књига 1, ур. Владан Јовановић, Београд, Институт за новију историју Србије, 2015, 299–315.
- Ђукић, Аница. 1928. „Драга С. Јанковић. 'Деца'“. *Летопис Матице српске*, 316 (1): 135–138.
- Живојиновић Massuka, Велимир. 1928. „Једна занимљива приповетка. Драга С. Јанковић, *Деца*, приповетка, С. Б. Цвијановић, стр. 63“. *Мисао*, 26 (3–4): 250–251.
- Јанковић, Владета. 1985. *Петријин венац Драгослава Михаиловића*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Јеремић Љубиша. 1993. *Глас из времена*. Београд: Бигз.
- Милинковић, Јелена. 2021. „Феминистичка књижевна критика у Женском покрету“, *Женски покрет (1920 – 1938): зборник радова*, ур. Ј. Милинковић и Ж. Свирчев, Београд: ИКУМ, 457–480.
- Недић, Марко. 2010. „Драгослав Михаиловић: скица за портрет“. *Нова Зора: часопис за књижевност и културу*. 25/26: 96–100.
- Петровић Десница, Јелена. „Петријин 'женски' свет“. *Језик, књижевност, дискурс: књижевна истраживања: зборник радова*. ур. Весна Лопичић и др. Ниш: Филозофски факултет. 265–276.
- Прелић, Младена. 2014. „Легат сестара Јанковић у Народној библиотеци Србије“. *Музикологија*, 17: 273–285.
- Fuko, Mišel. 2006. *Volja za znanjem. Istorija seksualnosti I*. Loznica: Karpos.
- Hodel, Robert. 2009. „Tekstualna koherencija skaza“ u: *Diskurs (srpske) moderne*, Beograd: Filološki fakultet, Institut za književnost i umetnost, 159–174.
- 2020. *Reči od mramora*. Beograd: Laguna.

Jelena MILINKOVIĆ

THEMATIC AND NARRATOLOGICAL PARALLELS BETWEEN PETRIA'S
WREATH [*PETRIJIN VENAC*] NOVEL BY DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ
AND CHILDREN [*DECA*] BY DRAGA S. JANKOVIĆ

Summary

The paper comparatively analyzes the novels *Children* [*Deca*] by Draga S. Janković (1928) and *Petria's Wreath* [*Petrijin venac*] by Dragoslav Mihailović (1975). Above all, the similarities between these two parts are pointed out. It starts from narratological similarities and from the narrative techniques that are used: in both novels, the skaz technique is applied and both narratives are carried by women, as well as countrywomen. After these initial insights, of a technical nature, the narration of both heroines is contextualized into confessional discourse, and their narration is analyzed as an act of redemption. Pointing out the thematic similarities shows the extent to which Dragoslav Mihailović and Draga Janković presented the interwar/post-war Serbian village/small town. The analysis of related elements of these two texts leads to a proposal for revision, ie a poetic expansion of the concept of reality prose.

Key words: *Children*, *Petria's Wreath*, women's storytelling, skaz, confession, rural life, reality prose, comparative analysis

ДЕВЕТ ДЕЦЕНИЈА
ДРАГОСЛАВА МИХАИЛОВИЋА
Зборник радова

Издавач
ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, Краља Милана 2

За издавача:
Светлана Шеатовић

Едиција
Посебна издања 58

Уредили:
Бојан Јовић
Марко Аврамовић

Лектура:
Владимир Стокић

Прелом:
Весна Ломић Радисављевић

Дизајн корица:
Иван Јоцић

Превод и лектура резимеа:
Марија Терзић

Индекс имена:
Јована Иветић

Штампа:
Службени гласник

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09 Михаиловић Д.(082)

ДЕВЕТ деценија Драгослава Михаиловића : зборник радова / уредили Бојан Јовић, Марко Аврамовић. - Београд : Институт за књижевност и уметност, 2025 ([Београд] : Службени гласник). - 790 стр. ; 24 см. - (Едиција Посебна издања / [Институт за књижевност и уметност, Београд] ; књ. 58)

Радови на срп. и белор. језику. - Текст ћир. и лат. - "... између 9. и 11. октобра 2021. године, поводом пишчеве деведесетогодишњице, одржан је у организацији Института за књижевност и уметност велики међународни научни скуп „Девет деценија Драгослава Михаиловића“, на коме је било пријављено педесетак научних реферата, и на коме су учествовали скоро сви битни познаваоци опуса овог писца из Србије, и више земаља Европе." --> Уводн реч. - Тираж 300. - Стр. 13-17: Уводна реч / Бојан Јовић, Марко Аврамовић. - Напомене и библиографске референце уз радове. - Библиографија уз сваки рад. - Резимеи на разним језицима. - Регистар.

ISBN 978-86-7095-351-2

1. Јовић, Бојан, 1963- [уредник]

а) Михаиловић, Драгослав (1930-2023) -- Зборници

COBISS.SR-ID 183244809